

ВИТОМИР МИТЕВСКИ
Филозофски факултет
Скопје

УДК 929:81

ДАНИЦА ЧАДИКОВСКА
1935 – 2002

Според природата на нештата, мене ми падна должноста овде да проговорам за нашата драга колешка Даница Чадиковска. Договоривме комеморација и како што налага обичајот, јас сега би требало да прочитам реферат во кој ќе се осврнам на она што го знам за неа.*

Така, сношти седнав, размислував за неа и запишав дел од тоа што ми се чинеше дека е пригодно денес да го кажам овде пред вас.

Меѓутоа, морам да признам дека интимно чувствувам nelaгода при една помисла. Имено, си мислам, што кога Данче би била присутна на некој начин тука, меѓу нас и гледа што всушност ние правиме ... Држиме говори и читаме реферати за неа... Тоа веројатно би ја разгневило... таа едноставно не сакаше такви работи. Можеби ќе прифатеше да испиеме едно кафе за спомен или нешто слично...

За жал, не пронајдовме некој поинвентивен начин да се простиме од неа... Затоа, прво ќе ја помолам да ми прости што сум конвенционален, што не сум толку вешт своите мисли во една ваква ситуација да ги изразам послободно...

Колешката Чадиковска јас не ја знам како средношколски наставник. Можам само да го кажам она што многупати сум го слушал од нејзините поранешни ученици, а подоцна и студенти кај нас на класични студии. А слушнав најчесто изрази на почит спрема неа, како наставник и како човек.

Јас лично, имав можност да ја запознаам овде, на Факултетот. Ја откривав, како што велат, и во арно и во лошо. На Институтот имавме еден период на големи превривања. Како и секаде, и кај нас се изродуваа, понекогаш и непотребно се про-

* Текстот е прочитан на комеморацијата приредена на Филозофскиот факултет во Скопје.

дуцираа проблеми... Некој ќе рече, луѓе сме и сè што е човечко ни е својствено, па за жал и недоразбирањата, судирот на желби и интереси... Тогаш можеби и најдобро се разоткриваме и меѓусебно се запознаваме. Знам само дека и во такви ситуации што неминовно ги носи животот, кај Данче никогаш не открив ни задна намера, ни умисла, ни интрига... Се разбира, можеше нешто да не ѝ се допаѓа, но таа своето знаеше да го каже право в лице. Искреноста со која тоа го правеше беше разоружувачка. Просто речено, со неа беше можно да расправаш и дискутираш, но беше тешко да се скараш...

Данче, како што обично ѝ се обраќав, ја знам од 86-та г. кога и таа и јас заедно стапивме на работа на нашиов Факултет. Таа тогаш веќе беше во зрела возраст, а покрај тоа и искусен гимназиски наставник по латински јазик. Потребата наложи таа да држи настава по старогрчки јазик, предмет по којшто и јас едно време држев настава и вежби. Уште не ја познавав подобро, но веднаш ми падна в очи нејзината искреност при разговорите околу наставата на тој јазик. Иако во тоа време беше многу поискусна од мене во наставата, нејзе воопшто не ѝ пречеше отворено да се консултира со мене за тоа, да ми ги изложи своите недоумици или да го побара моето мислење. Така уште на почетокот ми се претстави како човек кој не страда од болеста на самобендисаност или на вообразена многузналост.

Отпосле стана јасно дека таа не дојде на Факултет за да брка научни титули и наставни звања, како што велиме, на стари години, туку дојде со намера чесно да си ја извршува доверената задача на лектор по старогрчки јазик. Стапи на работа како лектор и си замина во пензија со истото скромно соработничко звање, но добро знам дека тоа го извршуваше на извонредно совесен начин, токму како што треба.

Беше општо познато дека таа секогаш точно на време ги почнуваше и ги завршуваше своите часови; секако, според чувството за должност и дисциплина што си го изградила во гимназијата и тоа во најблагородното значење на тие зборови. Таа не знаеше за отсуство без вистинско оправдување. Некому може да му прозвучи премногу банално да се каже дека таа негуваше одговорен однос спрема својата работа, спрема наставата. Сепак, сите добро знаеме дека немаме премногу наставници кои се способни да ја вршат својата работа не штедејќи ги своите напори. Без претерување, Данче беше токму од тие што даваа сè од себе да го пренесат своето знаење на студентите; едноставно се трудеше да им помогне на часовите, без претенциозна строгост на испитите, но и без суетна желба да биде допадлива попуштајќи во својот критериум на оценување.

Високата свест за важноста и одговорноста на својата наставна работа таа најдобро ја искажа на дело и со пишување на учебни помагала. Покрај коавторството на средношколски учебник по латински јазик, таа е првата која на нашиот Институт напиша на македонски јазик учебник по предметот што го предаваше. Се сеќавам дека старогрчки јазик едно време се предаваше според учебник на хрватски јазик и некој во весниците го критикуваше тој факт. Колешката Чадиќовска одговори на таа критика на најдобар можен начин; седна и самата напиша учебник по својот предмет. Денес студентите започнуваат да учат старогрчки од таа нејзина корисна книга.

По осамостојувањето на нашата земја стана уште поизразитата потребата од македонски речници за старогрчки и латински јазик. Таа е еден од иницијаторите да се напише старогрчко-македонски речник. Почнавме без никакви ветени средства за печатење, а за хонорари и да не зборуваме. Данче беше во состојба да земе добар хонорар за некој свој превод и дури да си определи јасна цена за својот труд „без пардон“. Но, од друга страна знаеше да каже: „па, за некои работи вреди и без пари да работиме“. Според неа, за речникот вредеше да се работи и волонтерски; со таквото нејзино убедување влеговме во проектот, иако, се разбира, постојано баравме средства, барем за печатењето.

Не помал беше нејзиниот ентузијазам на преводите од старогрчки јазик. Вистина, со таа дејност таа се зафати дури со доаѓањето на Институтот, но со енергија што обично се очекува од многу помладите. Резултатот на тој нејзин ангажман е изненадувачки. Благодарение на нејзините напори, ние денес имаме во превод на македонски јазик импозантен број на дела од повеќе области на старогрчката литература.

На прво место би ги споменал трагедиите. Знаеме дека тука се работи за специфични стихови; не е лесно да се преведува поезија, да се обединат во препевот точното значење на зборот или реченицата со стихот... Таа го прифати тој предизвик и преведе огромен дел од опусот на античките трагичари. Тоа што денес можеме да се пофалиме дека на македонски јазик ги имаме комплет трагедиите на Ајсхил и на Софокле, во прв ред треба да ѝ заблагодариме на колешката Чадиќовска. Таа преведе и добар дел од трагедиите на третиот голем хеленски трагичар, Еврипид.

Тука ќе ја споменеме и „Историјата“ на Херодот, таткото на историјата, како што некои го нарекуваат. Тоа е обемно дело, вложен е огромен труд. Тука е и додатокот на книгата со објасненија за разни имиња на лица, места и други реалии...

Потоа доаѓа Демостен, избор и превод на говорите: станува збор за најголемиот говорник на античкиот свет, изворен извор за историјата на тоа време, актуелен во неговиот однос спрема Античка Македонија. Денес го имаме на македонски јазик најважното од Демостен.

Оној што е свесен за обемот на целиот овој опус, може со право да се запраша: како е можно во еден релативно кус период од петнаесеттина години да се напише, да се преведе толку многу?

При обработката на Старогрчко-македонскиот речник јас посебно ја имав можноста да ја доживеам како вредна, работлива и исполнителна личност до последен миг. Контактиравме одвреме навреме, се разбира, и по нејзиното пензионирање. Речник не се прави ни лесно ни брзо. Инаку, одамна ќе го имавме во Македонија. Се собравме поголема група за да си олесниме еден на друг, работата да се изведе со заеднички труд. Притоа, морам да признам дека ме изненади каков жар и ревност внесе колешката Чадиковска во таа работа. Скоро при секоја средба околу работата на Речникот таа ќе внесеше некој поттик, нов ангажман од творечки, практичен или финансиски аспект; иако според возраста нè надминуваше сите во групата, таа пројавуваше необичен елан и енергија. Се чудев колку несребнично се трошеше себе си...

И ете, вчера ми рекоа дека на нејзиниот компјутер останала нејзината последна порака до еден наш соработник на Речникот, порака во која ги дава последните упатства како да се реши некој проблем... Таа порака не е можеби толку важна со својата содржина колку со симболиката што ја носи во себе: да се продолжи понатаму...

Свесен сум дека овде има нејзе блиски луѓе кои многу подобро ја познаваат од менеи кои би имале многу повеќе да кажат за неа. Затоа, дозволете ми тука некаде да го привршам ова мое размислување.

Вчера, на погребот, беше речено дека таа си оставила вечен споменик со своето преведувачко дело... и тоа е точно. Меѓутоа, сакам тој факт да го дополнам со уште нешто... Малкумина овде знаат дека Данче роди и одгледа четири деца. Малкумина знаат со каква грижа таа се однесуваше кон својот болен сопруг. Секојдневната борба на тоа животно поле не произведува споменици; убеден сум дека на Данче и не ѝ беа многу важни спомениците... За неа беше најважно да ги исполни своите човечки обврски низ кои се раѓа благороден човек.

Затоа, допуштете ми, на крајот, да ѝ ја искажеме последната почит.

Нека ѝ е вечна благодарност и слава.